

Α Μ Π Ε Α Κ Ι Α

Πάνω στις χαμηλές προσβάσεις του Κισσάβρου, στην είσοδο της κοιλάδας των Τερμπών, τα Άρκελάκια, Ήγαφαν, έδώ και ένάμισο αιώνα, μερικές από τις λαμπρότερες σελίδες ιστορίας της τέχνης της νεώτερης Ελλάδας. Τώρα, βυθισμένα στη σιωπή, ξεναθροιοούνται την καλή όψη και βλέπουν μελanchολικά να ξεφτίζουν σιγά-σιγά τ' άκορμεινάρια της : τα καλή άρχοντικά να γκρεμίζονται, τις ζωγραφίδες να σβένουν, τα ξυλόγλυπτα να τα τρώει το σαράνι. Δεν υπάρχει τίποτα πιο θλιβερό από αυτές τις κουρασμένες γυναίκες που ένδοκτες μπαλάνουν κλάτσες στα κατώφλια των καλή άρχοντικών του Ήβάρετς, του Άβραμ-πουλου, του Τσαρκαλίζη, τίσων άλλων. Εκείνα, κερήφανε στην έγκατάλειψή τους, διηγούνται στον έπισκέπτη μια γοητευτική ιστορία για ήτον πολιτισμό που έντεισε στις όμορφες αυτές πλαγιές του Κισσάβρου.

Μέσα στο σκοτάδι της Τουρκοκρατίας έβρισαν τον δέκατο όγδοο αιώνα να λαμπρίζουν μερικές φωτεινές έστίες πολιτισμού στην Ήπειρο, στο Πήλιο, σε νησιά. Άνδρεςά τους και τ' Άρκελάκια, με κάποιαν ιδιορρυθμία όπως αυτά. Ή πνευματική άνάπτυξη ένός τόπου προϋποθέτει οικονομική πρόοδο. Οι αξιόλογες βιοτεχνίες των κέντρων αύτών δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την οικονομική τους άνοδο. Ετ' Άρκελάκια, ή οικονομία δεν είχε τον κομματιαστό χαρακτήρα που είχε άλλου. Παρουσιάζτηκε σάν ένα οργανωμένο σύνολο, που, όσο κι' αν συζητείται ή φύση του, δεν παύει να είναι ένα μοναδικό φαινόμενο όχι μόνον στην ιστορία της Ελλάδας με και στην παγκόσμια ιστορία. Ξένοι συγγραφείς δεν είναι καθόλου φειδωλοί στις έπαισεις τους : "φωτοβόλος λαμπτήρ", "φωτεινό μείζωρο πολιτισμού", "άκρόασις των συνεταιρισμών όλου του κόσμου", είναι μερικοί από τους χαρακτηρισμούς που μεταχειρίστηκαν.

Ή συντροφιά των Άρκελαίων έόρθεσε στα 1795 με ένα κεφάλαιο 100.000.- φράγκων περίπου. Όλοι οι κάτοικοι, καθώς σπριώνει ο γάλλος θρανιστής Μπουλανζέ, γυναίκες και παιδιά, έπαιρναν μέρος στη βιομηχανική αύτη συντροφιά. Οι ^{έμπειροι} πλούσιοι ή φτωχοί, στέλθηκαν στην πόλη, στη Γρόρυη, στη Βιζύνη, στο Άρστερνταμ, στο Λονδίνο, στην Όόησοφ για να έόρδσουν γραφεία και μαγαζιά. Ή συντροφιά περιελάμβανε ένομα και γεωργική έκμετάλλευση. Οι γυναίκες και τα παιδιά άσπριζαν και έβραφαν το βαμπάκι, το έδεναν σε κουβέρτα και το τοποθετούσαν σε πακέτα. Οι άντρες καταγίνονταν σε γεωργικές εργασίες, πρόσχαν την πρόοδο της δουλειάς, ράζευαν τα έσοδα βαμβακονήματα και τα μετέφεραν στα μαγαζιά της Αδριακής κι' από καί στη Θεσσαλονίκη.

Πέντε Επιτροπές, που ἐπλέγονταν σὲ γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν, φρόντιζαν γιὰ διάφορους τομᾶς τῆς δραστηριότητος καὶ λογοδοτοῦσαν γιὰ τὸ ἔργο τους. Οἱ ἐπιτροπές αὐτές ἦταν : ἡ ἐπιτροπὴ τῶν προκρίτων ἢ Ἀνώτατη ἐπιτροπὴ, ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ Ἀγροτικὴ, ἡ Διευθύντρια Βιομηχανικὴ καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ.

Λίγα χρόνια κράτησε ἡ συντεχνία. Ὡς τὴ 1811. Ὁ συναγωνισμὸς τῶν ἀγγλικῶν ἐργαστασίων, ἡ πτώχευση τῆς Αὐστριακῆς Τραπεζῆς καὶ οἱ διωγμοὶ τοῦ Ἀλῆ παρὰ ἑφ' ἑαυτὴν πτώχευση. Ἀπέλειπτες δυνάμεις ἀνδρῶν σποδὲς συνεταίρους μεγάλωσαν τὴς συνέπειες τῆς πτώχευσης. Ἀπὸ τότε, τὰ Ἀρκελάκια χάνουν τὴ σημασία τους καὶ πέρνουν τὴ θέση μιᾶς ἀσημέντης κωμόπολης. Τὸ "ψυτεῖνὸ μετέωρο πολιτισμὸν" σβένει στὸν ὁρίζοντα....

Ἔτσι ἀποδρῖναν τὰ καλὰ ἀρχοντεῖα νὰ θυμίζουσιν τὰ περασμένα μεγαλεῖα. Λίγα ἀπὸ αὐτὰ σῶζονται καὶ τὰ περισσότερα μὲ ἀνεπανδρώτους κατεστρωγὰς ἢ μεταγενέστερες ἀλλαγές. καὶ καὶ τὰ λίγα ποὺ ἔμειναν μέχρι σήμερα εἶναι ἱκανὰ νὰ δεῖξουν σὲ κοινὸ φηλὸ σκαλοτάκι πολιτισμοῦ ἔφτασαν τ' Ἀρκελάκια. Ἀπὸ τὰ συμπερισταθμὰ τὸν ἐνδουσιασμὸ ἐκείνου ποὺ ἀποκάλυψε τὸ σκῆτι τοῦ Γεωργίου Ἐβέρτου "νέον Παρθενῶνα". Ὁ σφαιδρῶμε πρῶτα τὸν φόρτο τῆς διακοσμητικῆς. Ὁλοκληρὰ δωμάτια εἶναι διακοσμημένα ἀπὸ τὸ πάτωμα ὡς τὸ ταβάνι μὲ πλῆθος πολυχρῶμων διακοσμητικῶν μοτίβων. Οὕτε μιὰ ἐπιφάνεια ἡσυχῇ νὰ ξεκουρᾷ τὸ μάτι μας. Οὕτε ἓνα σημεῖο νὰ στερωθεῖ τὸ πλῆθος τῶν σχημάτων. Ὁ σφαιδρῶμε ἀπὸμα τὴν ἔλλειψη ἐνδοτικῆς ἀνδρῶν σὰ διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ σιτὴ λειτουργία τους. ἓνα τέλει ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ μὴν ἀνάγει ποτέ, ζύλινα κάγκελα μὲ ἀρμούς ποὺ "παριστάνουν" τὰ οὐδερνία, φεγγίτες χωρὶς λειτουργία γιατί μπαίνουν σὲ μεστέτοιχους. Τέλος, ἐξέδορα μοτίβα, ποὺ μπόλιασαν γόνιμα τὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἐδῶ δὲν ἔχουν προλάβει νὰ "πιδεῖσουν", ὅπως ἔγινε ἀργότερα στὸ Ἀῆλιο.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τοῦτες τὴς ἀδυναμίες, πόση ὁμορφιὰ στίς ζωγραφικὲς τῆς Βενετίας, τῆς Πόλης, πόση γάρη στίς λουλουδιωμένες γλάστρες, πόση ἀρμονία στὴ διακόσμηση τοῦ χώρου, καὶ ἄλλα τὰ θαυμάσια ἐκρηκτικὰ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας μας. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος τῆς πόλης φυλακισμένος σὰ τετραγύνα ἀψυχα κουτιὰ τῆς σύγχρονης ἀρχιτεκτονικῆς, δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐκτιμῇ τὴν ἀξία αὐτῶν τῶν σπιτιῶν. Περισσότερο τὴ μαντεύει καὶ τὴ νοσταλγεῖ.

Ἡ ζωὴ ποτέ σὲ σταματᾷ καὶ οἱ μορφὲς ποὺ τὴν ἐκφράζουν ἀλλάζουν διαρκῶς. Κανένας δὲν εἶχε τὴν ἀξίωση νὰ σταματήσουμε στὸν ἀρχιτεκτονικὸ τύπο ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἡ ζωὴ μας ἀλλάζει ριζικᾶ. Ἀρῶς μας ὅμως, εἶναι νὰ ἀνέψωμε μὲ προσοχὴ σὰ στίλια αὐτὰ καὶ νὰ διδάσχωμε. καὶ διδάσχωμε πόσο πολύτιμο πράγμα εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ ποὺ λέγεται μεράκι. Καὶ ἄλλα καὶ : νὰ διαφυλάξουμε τὰ στίλια αὐτὰ γιὰ νὰ τὰ παραδώσουμε στίς ἐρχόμενες γενεὲς γιὰ νὰ διδάσκονται καὶ ἐκεῖνες, γιατί κάθε γενεὰ ξεχνᾷ τὴς πιδ βασικῆς

ἀρχὴς τῆς ζωῆς καὶ ὅταν πληγῶνται ἀπὸ αὐτῶ, στρέφεται πρὸς τὰ περασμένα, πλουτίζεται σὲ πεῖρα καὶ προχωρεῖ.

Τὰ σέβια τῶν Ἀρχελαχῶν, μαζὶ μὲ τόσες ἄλλες ἐκδηλώσεις εἶναι σημεῖα προόδου τιμωρίας, δραστηριότητος καὶ αἰσιοδοξίας τοῦ ἔθνους ἑλλήνων πραγματευτῆ καὶ βιοτέχνη καὶ νοιάζει καὶ τὸ φτερό του δυνατὸ γιὰ τὸ μεγάλο πτεγνὰ τῆς Λευτερίδος.

Κ.Α. ΝΑΚΡΗΣ

